

ПРЕВОЂЕЊЕ ГЛАГОЛА *TO GO* СА ЕНГЛЕСКОГ НА СРПСКИ ЈЕЗИК КРОЗ ПРИЗМУ КОГНИТИВНЕ СЕМАНТИКЕ²

Овај рад има за задатак да испита поступке преводаца при превођењу глагола *to go* са енглеског на српски језик, са посебним освртом на превођење значења која се могу размотрити из перспективе когнитивно-семантичких теорија – теорије сликовних схема и теорије појмовне метафоре. Рад ће кроз анализу речничког значења и паралелног преводног корпуса сагледати дословна и метафоричка значења глагола *to go* и повезати их са појмовним метафорама које овај глагол може да манифестује, док ће се одређене сликовне схеме употребити у циљу разјашњавања појединих значења и њиховог превођења са изворног на циљни језик. У крајњој инстанци, рад пружа и неколико закључака повезаних са концептуализацијом кретања код говорника два језика.

Кључне речи: превођење, глаголи кретања, енглески, српски, когнитивна семантика, сликовне схеме, појмовна метафора.

1. Уводне напомене – циљеви и методологија

Основни циљ овог рада јесте да испита поступке при превођењу глагола *to go* са енглеског на српски језик, са посебним освртом на елементе значења који се могу сагледати из перспективе *теорије сликовних схема* (енг. *image schema theory*) и *теорије појмовне метафоре* (енг. *conceptual metaphor theory*) и да укаже на сличности и разлике у изражавању кретања, као и на евентуалне сличности у концептуализаци-

¹ dusan.stamenkovic@filfak.ni.ac.rs

² Рад представља део истраживања на докторској дисертацији по називом „Глаголи људског кретања у енглеском и српском језику у светлу когнитивне семантике“, израђеној под менторством проф. др Предрага Новакова, на Филозофском факултету Универзитета у Новом Саду.

цији кретања код говорника два језика. Рад ће најпре сагледати теоријске конструкте који ће бити употребљени у поступку анализе, након чега ће следити приказ речничког значења глагола *to go*. Главни део рада састоји се од анализе паралелног корпуса која има за задатак да прикаже основне проблеме поступка превођења поменутог глагола са енглеског на српски језик. Анализа корпуса обрадиће како дословна, тако и пренесена значења глагола *to go*, као и њихово „кретање“ у процесу превођења. Циљ рада није да контрастира значења глагола *to go* из српског и глагола *ићи* из енглеског језика (као његовог „номиналног“ еквивалента), већ да испита когнитивистичке и друге аспекте избора различитих преводних решења у самом поступку превођења.

2. Теоријски оквир

У делу који се бави разматрањем речничког значења глагола *to go*, као и у самој анализи корпуса, биће разматрани елементи значења везани за теорију сликовних схема и теорију појмовне метафоре. У когнитивној лингвистици, *сликовне схеме* представљају основне, апстрактне и претконцептуалне просторне односе који имају веома важну улогу у нашој когницији. Термин *сликовна схема* први пут се појавио у књизи *The Body in the Mind* (JOHNSON 1987), мада претходнице ове идеје можемо наћи у Кантовом конструкту схеме из *Критике чистог ума* (КАНТ 1787/2005) и у Арнхајмовој књизи *Visual Thinking* (ARNHEIM 1969). Сливковне схеме су ментални обрасци, облици и правилности које се понављају и које нам пружају могућност да на структурисан и систематичан начин разумемо разноврсна искуства, а често их користимо кроз метафоре и то готово искључиво као изворни домен (JOHNSON 1987: 28–30), у оквиру кога оне често чине костур онтолошких и структурних метафора. Неке од најчешће помињаних сликовних схема јесу следеће: ПРОСТОР, ЛЕСТВИЦА, ПОСУДА, ПУТАЊА, ВЕЗА, РАВНОТЕЖА, СИЛА, ПОСТОЈАЊЕ, ЦЕНТАР-ПЕРИФЕРИЈА, ПРИВЛАЧЕЊЕ, ИТД. (JOHNSON 1987:126; LAKOFF AND TURNER 1989: 97–100; SAEED 2002: 353–356; CROFT AND CRUSE 2004: 45). Када је у питању однос глагола кретања, па тако и глагола *to go*, и сликовних схема, лако можемо да видимо да се глаголске ситуације које глаголи кретања описују могу довести у везу са сликовним схемама попут путање, посуде (уласка и изласка), лествице, силе, центра и периферије и других. Имајући у виду њихово порекло и структуру, сликовне схеме имају централну улогу у концептуализацији кретања. Када је у питању сликовна схематизација глагола *to go*, она је, имајући у виду општост значења овог глагола, врло слична основној схе-

матизацији људског кретања (почетак/извор-путања-циљ), с тим што овде имамо могућност да код појединих значења нагласимо почетак путовања (што ће бити видљиво у анализи речничког значења), односно аблативну, одлазну компоненту, коју означава испрекидана стрелица. При том, глагол *to go* нема могућност да без допуне нагласи адлативну, долазну компоненту кретања. С друге стране, сам глагол не прецизира начин или брзину путовања:

Слика 1. Сликавна схематизација кретања описаног глаголом *to go* (на основу СТАМЕНКОВИЋ 2013:156).

Може се рећи да управо ова једноставна схематизација, заснована на основним елементима схеме почетак-путања-циљ (која у случају овог глагола може да функционише и на хоризонталној и на вертикалној оси, у ком случају је можемо повезати и са схемом ЛЕСТВИЦЕ), разлог релативно лаког пресликавања овог глагола у апстрактније домене, што је највидљивије у случају инстанци употребе глагола *to go* које се могу сматрати манифестацијама појмовних метафора.

Метафора је у оквирима когнитивнолингвистичког приступа први пут интегрално размотрена у делу Џорџа Лејкофа и Марка Џонсона *Metaphors We Live By* (LAKOFF AND JOHNSON 1980). Иако се од тада о метафори са когнитивног аспекта расправљало у небројено много публикација (нпр. JOHNSON 1987; KÖVECSES 2006, 2010; LAKOFF 1987; LAKOFF AND TURNER 1989; LAKOFF AND JOHNSON 1999; итд.), полазну основу за сваку дискусију на дату тему и даље представља поменута књига. На самом почетку књиге (LAKOFF AND JOHNSON 1980: 3), аутори излажу своју основну идеју да метафора не припада само књижевном или неуобичајеном језику, као и да не представља само карактеристику језика, већ да у ствари прожима свакодневни живот како у језику тако и у мишљењу. По њима је наш појмовни систем по својој природи управо метафорички, а отуда и назив *појмовна метафора*. Како би подробније објаснио механизам функционисања појмовне метафоре, Лејкоф уводи термине *изворни* и *циљни домен* (енг.

source and target domain), као и *пресликавање* (енг. *mapping*) (LAKOFF 1987: 276). Свака метафора поседује изворни и циљни домен, те се карактерише пресликавањем са изворног на циљни домен. Чињеница је да су изворни домени у појмовној метафори врло често физички, а то нас доводи и до закључка да је велика вероватноћа да ће њихове језичке манифестације садржати глаголе кретања у циљу изражавања промена и елемената просторности. Тешко је и помислити да би се појмовне метафоре попут метафора ВРЕМЕ ЈЕ ПРОСТОР/КРЕТАЊЕ (енг. TIME IS SPACE/MOTION), ЖИВОТ ЈЕ ПУТОВАЊЕ (енг. LIFE IS A JOURNEY), ЦИЉЕВИ СУ ДЕСТИНАЦИЈЕ (енг. PURPOSES ARE DESTINATIONS)³ или ДЕЛОВАЊЕ ЈЕ КРЕТАЊЕ (енг. ACTIONS ARE MOTIONS) могле манифестовати у језику без употребе глагола кретања. Као можда најважнија истиче се прва наведена, метафора ВРЕМЕ ЈЕ ПРОСТОР – вероватно кључна када је у питању наше поимање времена (RADDEN 2011). У њој се апстрактни појам времена (циљни домен) разуме уз помоћ базичног појма простора (изворни домен). Показало се да су простор, просторни односи и њихове представе примарни у људској концептуализацији, што је доказано како на пољу историјских промена, тако и у процесу усвајања језика (нпр. BOWERMAN 1983; MANDLER 2004, 2008; LANDAU, DESSALEGN AND GOLDBERG 2010; ANTOVIĆ AND STAMENKOVIĆ 2012). У складу са овим, Раден (Radden 2003: 13) простор назива и најважнијим изворним доменом код метафора. У низу експерименталних процедура, Лера Бородицки доказала је да простор и време добрим делом имају заједничку структуру односа и самим тим се просторне схеме лако пресликавају на временске схеме (BORODITSKY 2000). Бородицки закључује и да подаци из различитих језика указују на то да се концепција времена код људи разликује онолико колико се разликују њихове просторно-временске метафоре. Метафора ВРЕМЕ ЈЕ ПРОСТОР има и варијацију ВРЕМЕ ЈЕ КРЕТАЊЕ (KÖVECSES 2010: 37–38), а у њој се физички објекти, њихов тренутни положај и кретање у простору користе у сврху разумевања времена и његовог протицања. Самим тим глаголи кретања се путем метафоре преносе и у друге домene, што отвара велике могућности за полисемично разгранаване – екстензија значења глагола кретања због овога, као и због имагинативних могућности човека, нема краја – у сваком тренутку могу се појавити нови језички изрази који ће им придодати ново значење (ТАСИЋ И СТАМЕНКОВИЋ 2012: 235–238; СТАМЕНКОВИЋ 2013: 91–99). Овоме је нарочито подложан глагол *to go*, због већ поменутог општег карактера његовог значења.

Имајући у виду то да глагол *to go* налазимо у великом броју комбинација са партикулама, требало би сагледати и то како српски префикси одражавају значења енглеских прилога и предлога. Имајући у виду доса-

³ Ова метафора може да се схвати и као један сегмент пресликавања (енг. *mapping*) метафоре ЖИВОТ ЈЕ ПУТОВАЊЕ.

дашња истраживања преводних еквивалената српских глагола с префиксом у енглеском језику, пре свега књигу *Глаголски вид и њихови глаголске ситуације у енглеском и српском језику* Предрага Новакова (2005), може се доћи до неколико закључака који ће одредити основу упоредног испитивања значења глагола. Чињеница је да при превођењу глагола с префиксом из српског језика на енглески (у обрнутом смеру у односу на овај рад) велика већина њих задржава централну лексичку основу, односно основни значењски елемент који у српском језику има префикс, инфикс или суфикс „опстаје“ при преводу на енглески (НОВАКОВ 2005: 87–100). Било да се ради о употреби конструкције *основни глагол + њартициј* (нпр. *забринути се = get worried*), *основни глагол + објекат* (нпр. *долићи = pour some more*), употреби прилошких одредби (нпр. *повирићи = peer for a while*), употреби префикса (нпр. *одвићи = unwind*), фразним глаголима (нпр. *пробудити = wake up; изгорети = burn down*), описном превођењу (нпр. *дописиваћи = be writing an additional part*) или било којој другој од многобројних стратегија за превођење префикса (НОВАКОВ 2005: 87–98), чињеница је да је „опстанак“ значењске основе (у овом случају првобитног значења глагола *лићи/pour, бринући/worry, горети/burn*) у великој већини случајева могућ. Исти је случај и у примерима који садрже искључиво глаголе кретања, а које можемо наћи у раду Луне Филиповић под називом „The importance of being a prefix: Prefixal morphology and the lexicalization of motion events in Serbo-Croatian“ (FILIPOVIĆ 2010: 247–266). На основу претходних истраживања (MARCHAND 1960; BRINTON 1988) и свеобухватне анализе превођења десет префикса глагола у српском (*до-, за-, из-, на-, од-, по-, пре-, про-, с(а)-, у-*), Новаков закључује да су енглески преводни еквиваленти српских глагола с префиксом „потврдили [...] да енглески језик првенствено користи синтаксичка средства за изражавање специфичних глаголских значења.“.

3. Речнички опис глагола *to go*

Иако је у прошлости глагол *to go* означавао кретање корачањем на супрот другим врстама кретања, нпр. јахању, данашња основна речничка значења овог глагола јесу знатно шира од тога: „to move or pass along, proceed, journey, travel (irrespective of the mode of progression)“; „to move or travel from one place to another“ (нпр. *He goes to work by bus*) (OED). Блиско везана за основно значење јесу следећа значења: „to move or travel, especially with sb else, to a particular place or in order to be present at an event“ (нпр. *Are you going to Dave's party?*); „to move or travel in a particular way or over a particular distance“ (нпр. *He's going too fast*); „to

move in a particular way or while doing sth else“ (нпр. *She went sobbing up the stairs*); „to visit or attend a place for a particular purpose“ (нпр. *I have to go to hospital for an operation*) и „to leave a place or travel to a place in order to take part in an activity or a sport“ (нпр. *to go for a walk/drive/swim/run*), уз наглашенију компоненту поласка у значењу „to leave one place in order to reach another“ (нпр. *I must be going now*) (OALD). Поред овога, глагол *go* може да буде и глаголска копула (енг. *linking verb*) и да се тако употребљава у значењу „to become different in a particular way, especially a bad way“, уз мноштво придева: „to go bald/blind/mad/bankrupt/итд“. Као глагол кретања општег значења базиран на основној схеми ПУТАЊЕ, овај глагол има и велики број пренесених значења, везаних и за неживе ствари: „to be sent or passed somewhere“ (нпр. *I want this memo to go to all managers*); „to have as a usual or correct position; to be placed“ (нпр. *This dictionary goes on the top shelf*); „to start an activity“ (нпр. *I'll say 'One, two, three, go!' as a signal for you to start*); „used to talk about how well or badly sth makes progress or succeeds“ (нпр. *Did everything go smoothly?*); „used to talk about what tune or words a song or poem has or what happens in a story“ (нпр. *I forget how the next line goes*); „to make a particular sound or movement“ (нпр. *The gun went 'bang'*); „if a machine goes, it works“ (нпр. *This clock doesn't go*); „to be available“ (нпр. *There just aren't any jobs going in this area*) (OALD).

Из когнитивносемантичке перспективе, посебно је битна употреба глагола *to go* за описивање протицања времена – „used to talk about how quickly or slowly time seems to pass“ (енг. *Hasn't the time gone quickly?*), што представља једну од манифестацију посебно важне метафоре ВРЕМЕ ЈЕ ПРОСТОР/КРЕТАЊЕ (енг. TIME IS SPACE/MOTION). Поред овога, као типичан пример појаве фиктивног кретања,⁴ може да буде важно и значење „to lead or extend from one place to another“ (нпр. *I want a rope that will go from the top window to the ground* или *Where does this road go?*) (OALD), где видимо да се статични ентитети описују као ентитети који *иду*, што се заправо односи на путању њиховог простирања. Може да звучи парадоксално то што еуфемистичка употреба овог глагола може да означи умирање: „to die“ (нпр. *You can't take your money with you when you go*) или својеврсни престанак постојања (у овом случају за стања): „to stop existing (*Has your*

⁴ Талми уводи појам фиктивног кретања (ТАЛМИ 2000: 99–172), и објашњава да се ради о кретању које се описује, а при том нема физичку манифестацију, као, на пример, у реченицама: *I looked out past the steeple; The scenery rushed past us as we drove along; This road goes from Modesto to Fresno*. Овакво кретање везује се за ствари и појаве које имају особину линеарног простирања. Ове реченице показују неку врсту линеарног призора који се концептуализује као кретање, иако право кретања нема – код посматрача се јавља својеврсни ефекат кретања.

headache gone yet?)“ (OALD). Ако ово сагледамо са когнитивистичког становишта, дате употребе нису тако парадоксалне: у првом случају се глагол употребљава да означи метафорички прелазак из једног света (или стања) у други (из једне посуде у другу), док се у другом случају људска глава концептуализује као посуда коју напушта главобоља. Главобоља иначе може да се третира и као СТАЊЕ, а и СТАЊА се често концептуализујемо као ПОСУДЕ, тј. као нешто из чега је могуће изаћи.

4. Корпус

Паралелни преводни књижевни корпус састављен је од свих инстанци личне и неличне употребе глагола *to go* у два романа Пола Остера (Auster 2009/2010 и Auster 2010), *Invisible* и *Sunset Park: A Novel*, и њихових превода на српски, *Невидљиви* (прев. Ивана Ђурић-Пауновић) и *Сансет Парк* (прев. Ивана Ђурић-Пауновић и Мухарем Баздуљ) (Остер 2009/2010; Остер 2010/2011). Реченице из оригинала и њихови преводи изоловани су и постављени паралелно једни са другима, тако да овај корпус садржи 320 примера (парова реченица) превођења глагола *to go*. Због лакшег праћења извора реченица, уведене су скраћенице која показују из које оригиналне књиге или њеног превода појединачне реченице долазе: InE – *Invisible* (Auster 2009/2010); InS – *Невидљиви* (Остер 2009/2010); SPE – *Sunset Park: A Novel* (Auster 2010); SPS – *Сансет Парк* (Остер 2010/2011). Бројеви уз ознаке које се односе на енглеске оригинале (нпр. 451.7 / 466) означавају позицију виртуелне стране у читачу електронских књига *Calibre*, који је коришћен због брже претраге, док бројеви уз ознаке које се односе на преводе на српски означавају бројеве стране у штампаном издању.

5. Анализа корпуса

Од укупно 320 обрађених примера, у 196 случајева радило се о употреби коју можемо да сматрамо дословном (61,25%), а у преостала 124 случаја пренесеном (38,75%). Преводна решења наведена у овој анализи немају за циљ да покажу потпуно значењско поистовећивање са оригиналом поред кога стоје, већ су ту како би се указало на то да је преводилац у датом контексту и у складу са стилским и другим језичким потребама изабрао поменуто решење. Анализа одражава настојање да се нађу она преводна решења код којих можемо да препознамо могуће сличности у

концептуализацији кретања у два језика из перспективе когнитивне семантике. У случају пренесене употребе срећемо се са различитим облицима појмовне и лексичке метафоре. Када је реч о дословној употреби, најчешће преводно решење јесу глаголи *оџићи* и *одлазити* и њих срећемо у чак 84 случаја, што је 26,25% свих случајева употребе овог глагола. У корпусу су се глаголи *оџићи* и *одлазити* користили најчешће онда када се наглашавала аблативност, а уз глагол *to go*, ови глаголи употребљени су и за превођење комбинације овог глагола и елемената *out, away, off* и *back*. Примери (1) и (2) илуструју случајеве употребе глагола *оџићи* и *одлазити* као преводног решења за глагол *to go*, а пример (3) садржи један од три случаја у којима је коришћена именица *одлазак*:

- (1a) *She came out for the funeral, of course, stayed right here in the house, and **went** home just this morning.* (InE 236.8 / 446)
 (1b) *И она је била на сахрани, наравно. Управо је јуџрос **оџишла** кући.* (InS 124)
 (2a) *To be perfectly honest, I was relieved when he **went** to Paris.* (InE 373.5 / 446)
 (2b) *Искрена да будем, лакнуло ми је кад је **оџишао** у Париз.* (InS 191)
 (3a) *...she would have been spared from having **to go back** to the apartment on West 107th Street...* (InE 368.2 / 446)
 (3b) *...џоџиџедео бих је **оџласка** у сџан у Заџадној 107. улици,...* (InS 190)

Преводно решење *ићи* у корпусу налазимо у 33 случаја, што је 10,31% укупног броја случајева. У овим случајевима ради се о превођењу глагола *to go* без додатних елемената (предлога или прилога). Најчешће је реч о случајевима у којима аблативна компонента није била наглашена, те није било потребе за префиксом који би нагласио усмерење. Међутим, било је и неколико примера где је полазна компонента била наглашена, а ипак није употребљен префиксални дериват *оџићи*. Примери (4) и (5) показују неке од случајева у којима је као преводно решење употребљен глагол *ићи*:

- (4a) *You never want **to go** there anymore.* (InE 178.3 / 446)
 (4b) *Ти више џоџиџе нећеш џамо **га иџем**.* (InS 96)
 (5a) *I'll **go** get the scotch.* (InE 210.1 / 446)
 (5b) *Иџем џо скоч.* (InS 110)

У случају дословне употребе, треће преводно решење са 18 примера (5,63%) јесу глаголи *враџиџи се* и *враћати се*, при чему се у 16 слу-

чајева радило о превођењу синтагме *to go back*, а само у 2 случаја о превођењу глагола *to go* ван ове синтагме, што видимо у примерима (6) – (7):

- (6a) *He will never **go back** there, and he will never see any of them again.* (InE 352.6 / 446)
 (6б) *Никада **се** више неће ићи тамо **враћати**, и никада неће видети никога од њих.* (InS 181)
 (7a) *She will remain in England for the Easter break, and you will not **be going** there again.* (SPE 401.9 / 466)
 (7б) *Остаће у Енглеској за време ускршњег распушта, а ти **се** више нећеш **враћати**.* (SPS 199)

Наредно преводно решење срећемо у 11 случајева (3,44%) и ради се о глаголу *ићи*. Као и у случају глагола *оћи* и *одлазити*, овде је наглашена аблативна компонента кретања, чини се у нешто већој мери него што је то био случај са најфреквентивним решењем. Примери (8) и (9) садрже реченице у којима је глагол *to go* преведен глаголом *ићи*:

- (8a) *Maybe I should **go**, Margot says, gently patting his back.* (InE 263.1 / 446)
 (8б) *Можда ће бити боље **га** ја **ићем**, каже Марго и нежно га ићише ио леђима.* (InS 137)
 (9a) *At that point, just as Walker is turning **to go**, Born reaches into the breast pocket of his cream-colored blazer...* (InE 272.2 / 446)
 (9б) *У том тренутку, управо када се Вокер окрене **га иће**, Борн из горњег унутрашњег џепа сакоа...* (InS 142)

Наглашену аблативност коју глагол *to go* може да изрази срећемо и у преводном решењу *кренути* са 4 примера (1,25%), затим решењу *оћу* (само 1 пример) и решењима *изаћи* и *излазити* са такође 4 примера (1,25%), при чему се друга група решења користила као еквивалент за *to go out* и *to go outside*, што можемо да видимо у примерима (10) – (13):

- (10a) *The minute I hang up, I'll **go** straight home.* (SPE 459.3 / 466)
 (10б) *Чим сусетим слушалицу **кренућу** кући.* (SPS 226)
 (11a) *Your parents **were going away** for the weekend,...* (InE 169.5 / 446)
 (11б) *Требало је **га** родитељи **оћу** преко викенда,...* (InS 92)
 (12a) *Leaving the untouched croissants on the desk, they **go out** into the dank, sunless weather to look for a place to eat.* (InE 303.6 / 446)
 (12б) *Оставивши нејакнуће кроасане на столу, **излазе** најоље, у прохладан, влажани дан да би нашли место где ће јести.* (InS 157)

(13a) *After checking into the hotel on the first morning, my wife and I **went outside** and wandered through the streets for a couple of hours.* (InE 387.4 / 446)

(13б) *Кад смо се смесѝили у хоѝел, суѝруга и ја смо, ѝог ѝрвог јуѝра, **изаишли** и неколико саѝи луѝали улицама.* (InS 197)

Следећа група преводних решења описује усмерено кретање које глагол *to go* означава онда када има глаголску допуну у виду предлога или прилога који додају значењу смер кретања, као и када се налази у контексту који одређује усмерење. Контекст је битан у случајевима употребе преводних решења *доћи* и *долазиѝи*, које налазимо у 5 случајева (1,56%). У четири примера (1,25%) срећемо глаголе *ући* и *улазиѝи*, као преводне еквиваленте за изразе *to go in*, *to go inside* и *to go into*. У три случаја је *to go downstairs* преведено глаголима *сићи* и *силазиѝи*, а *to go down* је преведено глаголом *ѝонуѝи* у четири примера. Слично овоме, *to go upstairs* преведено је синтагмом *ѝоѝеѝи се горе*, а преводе који описују усмерено кретање описују примери (14) – (17):

(14a) *...I would adjust my schedule to make sure I could **go** to his house for dinner...* (InE 115.5 / 446)

(14б) *...ѝрилагодићу свој расѝоред ѝако да имам времена да **гођем** код њега на вечеру,...* (InS 67)

(15a) *...he **went in** to discover an ashtray filled with cigarette butts,...* (SPE 264.0 / 466)

(15б) *...**yuaa je** и видео ѝеѝељару ѝуну оѝушакa,...* (SPS 134)

(16a) *Alice and Ellen are both still at work when he and Bing walk up the six steps to the front porch and **go inside**.* (SPE 192.2 / 466)

(16б) *Алис и Елен су обе још на ѝослу у време кад се он и Бинг ѝењу уз шесѝ сѝеѝеница до ѝредње веранде и **улазе унуѝра**.* (SPS 98)

(17a) *Alice stands up and **goes downstairs** to see who it is.* (SPE 359.0 / 466)

(17б) *Алис **силази** да види ко је.* (SPS 179)

Значајно је напоменути да је у 10 примера дословне употребе коришћен нулти однос између изворног и циљног језика и то се догађало у случајевима у којима је дух циљног језика то налагао. Примери за нулти однос су реченице (18) и (19):

(18a) *Anyway, the last year I **went** to camp, some of the boys in my cabin did that.* (InE 191.9 / 446)

(18б) *У сваком случају, ѝе ѝоследње године **Ø** у камѝу неки дечаѝи у мојој кућници су радили ѝо.* (InS 103)

- (19a) ...one of those earnest young men who **go around** the world knocking on doors and giving out pamphlets, ... (InE 203.3 / 446)
 (19б) ...један од оних озбиљних младих људи који **О** куцају на вратиа и деле леџке, ... (InS 108)

Сва остала решења заступљена су у много мањој мери и међу њима налазимо глаголе *оџворити*, *џосети*, *џроћи* и *џушовати*, која су у највећој мери одређена околином глагола и контекстом – примери за свако од ових решења су реченице (20) – (23):

- (20a) You **go in through** the front door, the heavy front door with its polished brass fittings, ... (InE 142.4 / 446)
 (20б) **Оџвараи** улазна вратиа, *џешка* улазна вратиа с углачаним месинганим квакама, ... (InS 80)
 (21a) He was in college now, and during the three years he spent at Brown he **went out** there only twice. (SPE 102.2 / 466)
 (21б) *Сад је био сџуденџ на колеџу, и џоком џри године које је џровео на Брауну џосетио ју је само дваџуџ.* (SPS 54)
 (22a) On the morning they walked around the Village they **went past** Saint Vincent's, the hospital where he was born, ... (SPE 317.8 / 466)
 (22б) *Тог јуџира кад су шетиали џо Вилиџу, џрошли су џоред болнице Сентџ Винсенџ у којој је рођен, ...* (SPS 161)
 (23a) He and Thomson are buddies now, they **go around** the country signing goddamned baseballs together, ... (SPE 68.4 / 466)
 (23б) *Он и Томџсон су данас другари, џуџују џо земљи и заједно џоџиџисују џроклетџе бејзбол лџиџиџе, ...* (SPS 38)

Код превођења пренесене употребе глагола *to go* срећемо знатно већу разноврсност решења, и поред знатно мањег броја примера у односу на дословну употребу. Само у два случаја срећемо решења са више од 5 инстанци – код глагола *наџтавити* (*се*) и *наџтављати* (*се*) са 16 примера (5% укупног броја примера за овај глагол) и глагола *џроћи* и *џролазиџи*, са 13 примера (4,06% примера). Када је у питању превођење глаголима *наџтавити* (*се*) и *наџтављати* (*се*) ради се о превођењу израза *to go on* и *to go ahead*, који се у неколико случајева могу повезати са метафорама живот је путовање и љубав је путовање, док се у случају превођења глаголима *кретања џроћи* и *џролазиџи* ради о превођењу израза *to go by* и *to go through* – први израз најчешће описује протицање времена (при чему за овај израз срећемо и преводна решења *џрајаџи*, *дешаваџи се*, *догађаџи се*, *издржаџи* и *џећи* али у мањем броју примера) и повезује

се са метафором ВРЕМЕ ЈЕ ПРОСТОР/КРЕТАЊЕ, са којом можемо повезати и превођење израза *to go back* глаголом *враћати се* и изразима *постојати од* и *враћати из времена* и превођење израза *to go through* глаголом *окончати се*. Ова два пара преводних решења и додатна решења илуструју примери (24) – (32):

(24a) *That would suggest she wanted our fling to go on,...* (InE 82.3 / 446)

(24б) *То је могло значити да жели га се наша веза настави,...* (InS 47)

(25a) *A month went by, perhaps a little longer than that, and then, when I was least expecting it, he contacted me again.* (InE 129.7 / 446)

(25б) *Прошло је месец дана, можда нешто више, и њада, када сам се најмање надао, поново ми се обратио.* (InS 74)

(26a) *...and then went through the ordeal of customs and passport control.* (InE 417.1 / 446)

(26б) *...а затим прошли кроз њакао царинског прегледа и пасошке контроле.* (InS 211)

(27a) *How long has this been going on?* (SPE 442.5 / 466)

(27б) *Колико то већ траје?* (SPS 218)

(28a) *I have no idea what's going on.* (InE 313.1 / 446)

(28б) *Уоштите не схватам шта се догађа.* (InS 161)

(29a) *...and she doesn't know how much longer she can go on without being kissed, without being loved.* (SPE 164.2 / 466)

(29б) *...и она не зна колико још може га издржи без њољубаца, без вођења љубави.* (SPS 86)

(30a) *Outwardly, your lives go on as before.* (InE 217.8 / 446)

(30б) *Споља гледано, животи вам иче уобичајено.* (InS 114)

(31a) *I think it goes back to his days in the army,...* (InE 254.6 / 446)

(31б) *Мислим га то траје још из времена кад је био у војсци,...* (InS 133)

(32a) *When it goes through next spring, she'll be free to marry again.* (InE 258.4 / 446)

(32б) *Када се ња процедура оконча следећег пролећа, моћи ће поново да се уда.* (InS 135)

Са метафором живот је путовање можемо повезати још неколико преводних решења – превођење глаголима кретања *ошити* и *одлазити* (4

случаја) и *поћи* (2 случаја), као и глаголима *ићећи* (3 случаја) и *деловаћи* (1 случај), што видимо у примерима (33) – (36). С истом метафором можемо повезати и превођење израза *to be gone*, који се у већини случајева метафоричне употребе односи на смрт, престанак постојања, тј. својеврсни „излазак“ из стања живота (где срећемо својеврсну комбинацију сликовних схема путање и посуде) – овај израз преведен је глаголом *несијати* (3 случаја) и *ишчезнути* (1 пример), што илуструју примери (37) и (38):

- (33a) *I wonder if I **haven't gone** a bit too far.* (InE 408.4 / 446)
 (33б) *Пићам се да нисам **ошшла** мало предалеко.* (InS 206)
- (34a) *He doesn't understand what **went** wrong, ...* (SPE 130.1 / 466)
 (34б) *Није разумео **иша** је **пошло** наопако, ...* (SPS 69)
- (35a) *For the first hour, all **goes** reasonably well, and he is startled to discover that he is actually enjoying himself.* (SPE 63.0 / 466)
 (35б) *Током првог сата све **иће** прилично добро и он зачуђено схвати да заправо ужива.* (SPS 36)
- (36a) *At first, things do not **go** well.* (InE 261.7 / 446)
 (36б) *У почетку ствари не **гелују** добро.* (InS 137)
- (37a) *...and before long our whole generation **would be gone**.* (InE 113.1 / 446)
 (37б) *...и неће дуго проћи а **чићава** наша генерација **ће несјати**.* (InS 66)
- (38a) *The sting in his fastball **was gone**, he was wild, he couldn't strike anyone out.* (SPE 50.7 / 466)
 (38б) *Моћ његовог замаха **је ишчезла**, био је изгубљен, никога више није могао избацити.* (SPS 30)

Следећу групу преводних решења можемо повезати са групом тзв. просторних метафора везаних за појам ВЕРТИКАЛНОСТИ, тачније метафоре МАЊЕ/ГОРЕ ЈЕ ДОЛЕ, пре свега на превођење израза *to go down*, који је преведен глаголима *иаси*, *проиаси* и *смањити* (за разлику од овога, превођење израза *to go up* ни у једном примеру није илустровало супротну метафору ВИШЕ/БОЉЕ ЈЕ ГОРЕ), што видимо у примерима (39) – (43):

- (39a) *Last year, they published forty-seven books, this year thirty-eight, but their profits **have gone down** by only eleven percent, ...* (SPE 222.7 / 466)
 (39б) *Прошле године, објавили су **четрдесет** седам књига, ове **тридесет** осам, али **приход** им **је иао** за само **једанаест** **посио**, ...* (SPS 118)

- (40a) *If the company goes down, you will write a book called Forty Years in the Desert: Publishing Literature in a Country Where People Hate Books.* (SPE 404.7 / 466)
- (40б) *Ако фирма пропадне, написаћеш књигу под насловом Четирдесет година у пустињи: објављивање књижевних дела у земљи у којој људи мрзе књиге.* (SPS 200)
- (41a) *Pooling their resources has helped them get by, and now that Miles has joined the household, everyone's expenses will go down accordingly.* (SPE 193.6 / 466)
- (41б) *Удруживање снага им је помогло да преживе, а сада кад се и Мајлс придружио домаћинству, појединачни трошкови ће се и додатно смањити.* (SPS 99)
- (42a) *The ship is going down.* (InE 55.6 / 446)
- (42б) *Брод почиње да тоне.* (InS 33)
- (43a) *...and by the time they reach the age of six or seven the barriers of modesty have already gone up.* (InE 168.1 / 446)
- (43б) *...и до шесте-седме године баријере присвојности већ бијају подигнуте.* (InS 91)

Корпус садржи и примере превођења израза који се могу повезати са концептуализацијом апстрактних појмова иза које стоји сликовна схема посуде. Ово се најпре односи на превођење израза *to go into*, као и израза који означавају прелазак из једног у друго стање ума и у којима глагол *to go* служи као глаголска копула, попут *to go mad*, *to go crazy* и *to go senile*. Први израз преведен је глаголима *уиушијати се* и *уронијати*, друга два глаголом *полудети* и синтагмом *скренути намаћу*, а последњи синтагмом *посијати сенилан*, а са свим овим можемо повезати и превођење израза *to go to the trouble of* глаголом *помучити се*. Ово илустрјују примери (44) – (48):

- (44a) *...as he stood on the brink of illegally occupying a house in Sunset Park and perhaps landing in jail, he was going into it with a team composed entirely of women.* (SPE 128.7 / 466)
- (44б) *...уочи илегалног заузимања куће у Сансет Парку, због чега може да заглави у затвору, уиушија се у све то као део групе састављене искључиво од жена.* (SPS 68)
- (45a) *...and if he can go deeply enough into those thoughts, he won't even hear the voices and the clamor when the time comes.* (SPE 236.4 / 466)
- (45б) *...само ако још мало дубље урони у мисли, ће гласове и жа-мор, када дође час.* (SPS 122)

- (46a) *If the cops show up, they'll toss our stuff out onto the street, things could get broken, Bing **could go crazy**, all sorts of unpleasant possibilities come to mind.* (SPE 441.2 / 466)
- (46б) *Ако дође полицаја, избаћиће нам ствари на улици, биће лома, Бинг **ће полугејти**, свакакве непријатности ми падају на памет.* (SPS 217)
- (47a) *I also wondered if he **wasn't going senile**, ...* (InE 432.8 / 446)
- (47б) *Истио тако сам се мишала да ли **иосијаје сенилан**, ...* (InS 222)
- (48a) *Why would another person **go to the trouble of** stabbing a dead teenager more than a dozen times?* (InE 270.9 / 446)
- (48б) *Зашто би се било ко **помучио** да избодје мртвог тинејџера више од десет поута?* (InS 141)

Поред овога, вреди још и напоменути да, поред наведених решења, у случају превођења пренесене употребе глагола *to go* у 14 примера срећемо нулти однос између изворног и циљног језика, а то се, као и у случају појаве нултог односа код дословне употребе дешавало онда када се циљао израз који у српском језику звучи природније. Примери (47) – (50) показују неке од ових случајева:

- (49a) *There's still one more **to go**.* (SPE 54.8 / 466)
- (49б) *Има још нешто **О**.* (SPS 32)
- (50a) *...the publishing house **is going through** hard times just now, ...* (SPE 385.5 / 466)
- (50б) *...за издавачку кућу појуш његове **О** ово су тешка времена, ...* (SPS 191)

Код глагола *to go* сусрећемо се чињеницом да код пренесене употребе глагола налазимо већи број преводних различитих решења и знатно мању конзистентност у њиховој употреби, при чему се ипак у добром делу случајева ради о употреби глагола кретања из српског језика као преводних решења, што нам говори да два језика која се пореде имају релативно сличне начине преношења просторних односа у апстрактне домене. Имајући у виду општост значења глагола *to go* бележимо и то да је и код дословне и код пренесене употребе избор преводног решења био знатно условљен контекстом, који је доводио до додатне спецификације значења.

6. Закључци

Као можда најбитнији закључак намеће се чињеница да је превођење глагола *to go* показало да се значење у готово свим обрађеним примерима у потпуности одржало при преласку у циљни језик, чак и када су у питању примери пренесене употребе. У оба језика било је довољно средстава која су одразила појмовне метафоре попут живот је путовање, време је простор/кретање, љубав је путовање и мање/горе је доле. Показало се и да се уз помоћ сликовних схема путање и посуде у неколико примера могло објаснити пресликавање кретања израженог глаголом *to go* у апстрактније циљне домене. Поред тога, у великој већини примера превођења пренесене употребе овог глагола као преводне еквиваленте срећемо глаголе кретања из српског језика, што може да укаже на сличности у елементима концептуализације кретања код говорника два језика. У даљој инстанци ово може да послужи и као доказ концептуалне природе саме метафоре, јер подударности у изражавању просторних односа и њиховог пресликавања у апстрактне домене могу да укажу на подударности у подлежаћим структурама које су део нашег концептуалног апарата. Уз то, велики број примера употребе глагола *to go* са различитим партикулама указује на то да би требало на нешто ширем корпусу додатно анализирати однос ових партикула у енглеском и префикса у српском језику.

Цитирана литература

- КАНТ, Имануел. *Кријшка чистоог ума* (прев. Никола Поповић). Београд: Дерета, 1787/2005.
- НОВАКОВ, Предраг. *Глаголски вид и њий глаголске ситиуације у енглеском и српском језику*. Нови Сад: Футура, 2005.
- СТАМЕНКОВИЋ, Душан. „Глаголи људског кретања у енглеском и српском језику у светлу когнитивне семантике“. Необјављена докторска дисертација. Нови Сад: Универзитет у Новом Саду – Филозофски факултет, 2013.
- ТАСИЋ, Милош и Душан Стаменковић. „Однос метафоре и контекста у когнитивној лингвистици“. *Филолог* бр. 5 (2012): 234–247.
- ANTOVIĆ, Mihailo and Dušan Stamenković. “Children’s understanding of unfamiliar idioms: A case for the spatial foundations of the conceptual system.” *Facta Universitatis, Series Linguistics and Literature* бр. 10, св. 2 (2012): стр. 57–67.
- ARNHEIM, Rudolf. *Visual Thinking*. Berkeley: University of California Press, 1969.

- BORODITSKY, Lera. "Metaphoric structuring: Understanding time through spatial metaphors." *Cognition* бр. 75, св.1 (2000): 1–28.
- BOWERMAN, Melissa. "Hidden meanings: The role of covert conceptual structures in children's development of language." In: ROGERS, Don R. and John A. Sloboda (eds.). *The Acquisition of Symbolic Skills*. New York: Plenum Press, 1983, 445–470.
- BRINTON, Laurel J. *The Development of English Aspectual Systems*. Cambridge: Cambridge University Press, 1988.
- CROFT, William and D. A. Cruse. *Cognitive Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.
- FILIPOVIĆ, Luna. "The importance of being a prefix: Prefixal morphology and the lexicalization of motion events in Serbo-Croatian", In: HASKO, Victoria and Renee PERELMUTTER (eds.). *New Approaches to Slavic Verbs of Motion*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2010, 247–266.
- JOHNSON, Mark. *The Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason*. Chicago: University of Chicago Press, 1987.
- KÖVECSSES, Zoltán. *Language, Mind, and Culture*. Oxford: Oxford University Press, 2006.
- KÖVECSSES, Zoltán. *Metaphor: A Practical Introduction* (the second edition). Oxford: Oxford University Press, 2010.
- LAKOFF, George and Mark Johnson. *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press, 1980.
- LAKOFF, George and Mark Johnson. *Philosophy in the Flesh: The Embodied Mind and Its Challenge to Western Thought*. New York: Basic Books, 1999.
- LAKOFF, George and Mark Turner. *More than Cool Reason: A Field Guide to Poetic Metaphor*. Chicago: University of Chicago Press, 1989.
- LAKOFF, George. *Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal about the Mind*. Chicago: University of Chicago Press, 1987.
- LANDAU, Barbara, Banchiamlack Dessalegn and Ariel Micah Goldberg. "Language and space: momentary interactions". In: EVANS, Vyvyan and Paul Chilton (eds.). *Language, Cognition and Space: The State of the Art and New Directions*. London: Equinox, 2010, 51–77.
- MANDLER, Jean M. "On the birth and growth of concepts". *Philosophical Psychology* бр. 21, св. 2 (2008): 207–230.
- MANDLER, Jean M. *The Foundations of Mind: Origins of Conceptual Thought*. Oxford: Oxford University Press, 2004.
- MARCHAND, Hans. *The Categories and Types of Present-Day English Word-Formation*. Wiesbaden: Otto Harrassowitz, 1960.
- RADDEN, Günter. "Spatial time in the West and the East". In Brdar, Mario et al. (eds.), *Space in Time and Language*. Frankfurt: Peter Lang, 2011, 1–40.

- SAEED, John I. *Semantics* (2nd edition). Malden: Blackwell Publishing, 2002.
- TALMY, Leonard. *Toward a cognitive semantics. Volume I: Concept structuring systems*. Cambridge, MA: The MIT Press, 2000.

Консултовани речници

- OALD* – *Oxford Advanced Learner's Dictionary*. New eight edition (2010). Oxford: Oxford University Press.
- OED* – *Oxford English Dictionary*. Second edition (1989). Oxford: Oxford University Press.

Извори на основу којих је састављен корпус

- ОСТЕР, Пол (2009/2010). *Невидљиви*. (прев. И. Ђурић-Пауновић). Београд: Геопоетика.
- ОСТЕР, Пол (2010/2011). *Сансеј Парк*. (прев. И. Ђурић-Пауновић и М. Баздуљ). Београд: Геопоетика.
- AUSTER, Paul (2009/2010). *Invisible*. New York: Henry Holt and Co (e-book version, коришћена уз помоћ читача *calibre 0.9.2*).
- AUSTER, Paul (2010). *Sunset Park: A Novel*. New York: Henry Holt and Co (e-book version, коришћена уз помоћ читача *calibre 0.9.2*).

Dušan M. Stamenković

TRANSLATING THE ENGLISH VERB *TO GO* INTO SERBIAN FROM A COGNITIVE SEMANTIC PERSPECTIVE

Summary

The main aim of the study is to investigate various procedures in translating the verb *to go* from English into Serbian, stressing those aspects of meaning which could be analysed from the perspective of two cognitive semantic theories – the theory of image schemata and conceptual metaphor theory. By means of analysing the dictionary meanings of the verb *to go* and a parallel translation corpus containing 320 pairs of sentences, the paper overviews the literal and the metaphorical meanings of the verb *to go*, and connects them to the conceptual metaphors which could be expressed using the verb *to go*. Besides this, a number of image schemata are employed in the process of clarifying certain meanings of the analysed verb and their translation

into Serbian. Finally, the paper “measures” the degree of efficiency of translating the verb *to go* into Serbian, provides some evidence for the conceptual nature of metaphors, as well as a number of conclusions related to the way in which native speakers of English and Serbian conceptualize motion.

Key words: translation, motion verbs, English, Serbian, cognitive semantics, image schemata, conceptual metaphor

